

Kertomus virkamatkasta

Turku, Lausteen poikakoti 17.10.1973, Hannu Puurunen.

Matkan syynä oli Turun kaupungin asemakaavaosaston epävirallisesti lähettämä luonnos Lausteen alueen asemakaavan muuttamiseksi. Kaavanmuutoksessa Lausteen poikakodin alue on merkitty puistoksi ja viereinen peltoaukea teollisuusalueeksi. Lausteen tila on valtion omistuksessa, aikaisemmin kruununtila,¹⁾ mutta Turun kaupunki hallitsee nykyisin tilaa ja rakennukset ovat poikakodin käytössä. Poikakoti on toiminut Lausteessa vuodesta 1924 lähtien, mutta vuoden 1974 lopussa se on tarkoitus siirtää muualle. Tämän ajankohdan jälkeen ei Lausteen tilan vanhoja rakennuksia enää ole suunniteltu käytettäväksi, vaan alue muutettaisiin siis puistoksi.

Tutustuin poikakodin edustajan (Aalto) kanssa tilan rakennuksiin. Vanhan Lausteen tilan rakennukset muodostavat yhtenäisen pihapiirin, johon kuuluu kaksi suurta asuinrakennusta, yksi pieni asuinrakennus ja kahdeksan ulkorakennusta. Navetta ja pari muuta ulkorakennusta tuhoutuivat v. 1969 tulipalossa. Asuinrakennuksissa asuu henkilökuntaa ja muut rakennukset lienevät varastokäytössä. Poikakodin aikana (vuoden 1924 jälkeen) on rakennettu poikien asuinrakennuksia ja koulu, jotka sijaitsevat hajallaan muutaman sadan metrin säteellä tilan päärakennuksista.

Mielestäni mitkään tilan rakennuksista eivät ole sellaisia, että niitä olisi varsinaisesti syytä suojella. Olisi kuitenkin tähtävä mahdolliseksi asemakaavassa rakennusten jatkuva käyttö puistoalue-merkinnästä huolimatta. Eihän ole mitään syytä hävittää kelpollisia asuin- ym-rakennuksia, kun kaupunki tai valtio voisivat hyvin käyttää niitä edelleen.

1) historia liitteenä

Teollisuusalueen sijoittuminen Lausteen tilan pellolle muuttaa tietenkin perusteellisesti maiseman luonteen, mutta tässä tapauksessa ei käsitykseni mukaan maisema ole kulttuurihistoriallisesti tai muutenkaan niin arvokas, että olisi syytä puuttua asiaan.

Hki 27.10.73

Hannu Puumala

Lausteen historiaa

Lauste on alkujaan ollut luultavasti kirkon omaisuutta, joka Kustaa Waasan toimeenpanemassa kirkollisessa reduktiossa tuli valtiolle.

Lausteen liittäminen Turun linnan alaiseksi latokartanoksi lienee tapahtunut 1556 ja latokartanona se oli vuoteen 1565. Tämän jälkeen se oli kruununtalona "bosatt med en landbo".

Turun kaupungin saanto Lausteeseen perustuu Kaarle IX:n 28.5.1605 antamaan päätökseen, jonka hän sittemmin 10.7.1607 vahvisti. (Privilegier och Resolutioner s. 39 ja 41.)

Kaupunki sai Lausteen haltuunsa vasta 1608, sillä Turun linnan pääl-liköt eivät olleet sitä halunneet luovuttaa. Asiasta valitettiin usein valtiopäivillä. Niiden johdosta Kaarle IX antoi 5.8.1607-5.9.1608 välisenä aikana lähetetyllä kirjeellä käskynhaltija Otto Helmer von Mörnerille määräyksen luovuttaa Lauste kaupungille. Tätä käskykirjettä, joka ehkä selvittäisi saantoa tarkemmin, ei ole löydetty. Otto Helmer von Mörner käskää puolestaan kirjeessään 5.9.1608 vouti Jacop Erickssonin luovuttaa "eett Hemman vthi S. Karin Sochn Laustis be:dt" Turun pormestarille ja raadille.

Valtiopäivät olivat 22.10.1680 päättäneet, että kaikki kuninkaankartanot peruutetaan valtiolle. Tämän perusteella reduktiokomitea antoi 14.8.1682 päätöksen Lausteen peruuttamisesta kuninkaan latokartanona. Peruutuspäätöksessä määrättiin tilasta tuleva vero valtiolle, mutta kaupunki piti oikeudestaan kiinni ja kantoi veron vielä vuonna 1686. Syytä tähän ei tiedetä. Voitaneen olettaa (Dahlströmin mukaan), että Laustetta koskenut reduktiopäätös kohtasi kaupungin taholta sellaista vastustusta, ettei peruutusta pantu täytäntöön, vaan harkittiin uutta reduktioperustetta. Uusi peruste löydettiin valtiopäivien v. 1686 tekemästä panttitiloja koskevasta reduktiopäätöksestä.

V. 1686 ennen valtiopäivien kokoontumista oli Turun ja Porin läänin maaherra Creutz ottanut kirjeessään hallitukselle 8.7.1686 esille kysymyksen kaupunkien lahjoitusmaista ja liittänyt kirjeeseen selvitykset niistä tiloista, jotka ko. kaupungit olivat saaneet valtiolta

osaksi laitumeksi ja laajennukseksi ja osaksi maistraatin palkkauksen parantamiseksi. Turkua koskevassa selvityksessä mainitaan Lauste ja sanotaan tilan olevan panttina Turun kaupungin antamaa lainaa vastaan kuninkaan kirjeen 28.5.1605 mukaisesti.

Vastauskirjeessään 16.7.1686 kuningas armollisesti jätti entisen olotilan voimaan. Kuningas selitti "i Nåder gott funnit hafwe att lembna Städerna uthi en rolig och oturberat possession däraf, så härefter som härtill dags". Valtiopäiväpäättös panttitilojen reduktiosta (1686) eliminoi kuitenkin kuninkaan kirjeen.

Lausteen reduktio tapahtui v. 1687. Laustetta koskevan päätöksen sanamuotoa ei yksityiskohtaisesti tunneta.

Vuoden 1689 valtiopäiville jättämässään valituksessa Turun kaupunki pyysi saada Lausteen jälleen itselleen ja esitti, että kaupunki oli saanut tilan "för en summa penningar, som staden till rikens tjänst försträckt". Kuninkaallisessa päätöksessään 18.3.1689 kuningas ilmoitti, että kaupunki saisi Lausteen "såframt det ännu var oindelt". (Privil. s. 182)

Ruotujakolaitos ehti kuitenkin ennen kaupunkia. Sen vuoksi kaupunki, pelastaakseen mitä pelastettavissa oli, otti huolekseen varustaa Lauste rustholliksi. Verollepano tapahtui 19.2.1690 ja se oli perustana Lausteen sijoittamisessa rusthollijärjestelmään.

Kaupungilla on ollut kuitenkin tähän kruununtilaan tosiasiallisesti suurempi oikeus kuin kruununtiloihin yleensä. Kaupunki on saanut itse antaa vuokralle tilan tai sen osan kenelle on halunnut eikä kruununtiloilla käytössä ollutta ns. imissionimenetelmää ole milloinkaan käytetty Lausteesta kyseen ollen.

Vuonna 1886 Lausteen tilan vuokramiehet Johan Elfving ja Johan Henrik Johansson ^{heinä} Lind~~berg~~-Lauste pyysivät maistraatilta imissionimenettelyä. Tähän ei maistraatti suostunut vaan katsoi, että kaupunki on alunperin saanut Lausteen valtiolle lainatun rahasumman maksuna sekä käytettäväksi laitumena. Elfvingvalitti päätöksestä maaherralle, joka päätöksessään 15.11.1886 katsoi, ettei ollut esitetty syitä maistraatin päätöksen muuttamiseen, koska asiakirjoista kävi selville "att Laustis rusthåll fullständigt abalienerats till mulbete åt Åbo stad, varav otvetydigt följde, att staden ägde rättighet att disponera lägenheten såsom ett vanligt landboskap".

Hovioikeus pysytti päätöksen ennallaan samoin Senaatin oikeusosasto. Näin korkeimman tuomioistuimen päätöksellä on todettu, ettei Lauste kuulunut tavallisiin maistraatintiloihin.

Tohtori Dahström ehdotti Laustetta koskeneessa tutkimuksessaan v. 1934, että kaupunki verolleoston avulla hankkisi omistusoikeuden tilaan. Tämä menettely ei kuitenkaan onnistunut, sillä maaherra katsoi päätöksessään 2.4.1937, ettei kaupungilla julkisoikeudellisena yhdyskuntana ollut oikeutta ostaa kruununtaltoa perinnöksi. Kaupunki haki päätökseen muutosta Korkeimmalta hallinto-oikeudelta, joka kuitenkin päätöksellään 21.5.1940 pysytti maaherran päätöksen ennallaan.

Edellä mainitussa verolleostopyynnössä kaupunki osoitti omaavansa Lausteeseen kruununtilan asukasoikeuteen verrattavan hallintaoikeuden. Pyyntöön liittyvän asiantuntijalausunnon olivat laatineet laamanni John Ugglä ja lakit.kand. E.H.I. Tammio tohtori Svante Dahlströmin historiallisen tutkimuksen perusteella. Korkeimpaan hallinto-oikeuteen osoitettuun valitukseen liittyi laamanni John Ugglän laatima muistio, jossa hän mainitsee mm. että "kaupungin hallintaoikeuden valtio voi peruuttaa ainoastaan pakkolunastuksen kautta tai vapaaehtoisella sopimuksella".

Turun kaupungilla ei ole esitettävänä asiakirjoja, joilla voitaisiin osoittaa kaupungin omistusoikeus Lausteen tilaan. Näin ollen voitaneen katsoa, että (yli)omistusoikeus on edelleen valtiolla ja hallintaoikeus Turun kaupungilla.